

MAGYAR KURIR

Bétsből, Pénteken, Januarius' 28-dikán 1820.

Északi Amerika.

Washingtonban a' Congressus' ülési Dec. 7-dikén ismét a' Capitolium' szalájában nyitattak ki, mellyet az Anglusok az utolsó hadakozás' vége felé elrontattak vala, de a' melly azóta nagy költséggel ismét helyre állítottatott. Ilyenkor mindenkor elejébe szokta terjesztetni az Előelő a' Congressusnak azon történeteket, mellyek az előbbeni gyűlésnek eloszlásától fogva az egyesült Státusoknak ügyesbajos dolgaikra nézve előfordultak. (Maga nem szokott megjeleni). Most ily Előadást terjesztetett elejébe: —

„Senátus és Képviselő' házak' belüli Hazafitársaim!

„Minthogy a' Capitolium ismét helyreállítottatott, annyira, hogy a' Congressus a' maga' ülésait ebben tarthatja: tehát én tiszta szívből származó örömmel szerencséltem a' ti ebbe való újabb megjelenéseket. Midőn a' ti utóbbi üléseitől fogva előfordult fontosabb történeteket előttem lerajzolom, sajnálom, hogy jelentenem kell: Hogy főbb városaink a' ragadó nyavalya, napnyugotrafelkő tartományaink rendkívül való szárazság, 's Bankóházaink oly fontos rendetlenségek miatt szenvedni kéntelenítették, mellyek még közönséges hitelünknek is árthatmasok voltak. Azonban oly szerencsés vagyok, hogy bizonyossá tehetlek már most: Hogy az egészség' állapotja ezen

városainkban tökéletesen helyreállott; hogy mezeink termései, ha bár nem oly bőségesek is, mint közönségesen szoktak lenni, mindazonáltal nem csak a' magunk' számára, hanem arra is elegendők, hogy idegen országoknak is juttathassunk; 's hogy végezetre Bankóinkban éreztetett fogyatkozásaink is, részint az azon eszközökkel való élés által, mellyeket a' fogyatkozások' okai kívántak, részint hazafitársainknak jó indulatjok 's virtusaik által, elhárítottak. —

„Minckutánna én a' Congressust tavaly Febr. 27-dikén affelől tudósítottam volna, hogy ezen városban, az Egyesült Státusok és Spanyol Ország között bizonyos plántatartományokra és új határookra nézve barátságos Alkú készülvén, mi ezt kötelességünk szerént ratifikáltuk: egész bizodalommal kelle lennem, hogy ezt Spanyol Ország is éppen ily hamar, 's a' két Státusok között fennforgó vetekedéseknek elháríthatóságokra nézve éppen ily nagy kívánsággal ratifikálni fogná. Nékem úgy látszott, hogy ezen Alkú, mind két résznek kívánságait kielégítené. A' mi polgárjaink 20 esztendőktől fogva sok kárt vallottak a' Spanyol prédáló hajók miatt, 's az ő kárvallásait nékiel vissza nem fordítottak. Spanyol Ország ezen kárvallásokat a' vélelőttetett Alkú által megesmerte: de visszatérítetéseket mind addig elhalasztotta, míg mi affelől ezen utóbbi Alkuban nem gondoskodtunk. Vetekedéseink, mellyek ily sok (husz) esztendők alatt

eléfordultak, ezen Alkú által elcsendesítették. Ezen Alkut egy jó módon meghatalmazott, 's nállunk a' maga Ország-lószékének képét viselt Minister kötötte, a' ki felől tudva van az, hogy az elejébe ádatott útasításokat betű szerént betöltötte. Ekképpen elzállogositva vala nállunk Spanyol Ország' hitelo, tehát kétségbe sem hozhatjuk azt, hogy az Alkut ratifikálni fogja. Szemmel látható dolog vala, hogy az Egygyesült Státusok ezen Alkura csak megengesztelődési és kedvezési indulatból mutattak hajlandóságot. Mi azt se kívántuk, hogy a' mi szenvedett megbántatásainkért 's hárvallásainkért kívántató elégtétel a' Spanyol Kincses kamarának terhére legyen. Spanyol Ország nékünk ezen Alkuban egy vidéket engedett által; ezért mi is, egy más és nagy becsű vidéket ígértünk néki oda, olyant, a' melyhez elég gyökeres jusaink voltak, 's a' mely Spanyol Országnak becsesebb lehetett. Mi azt, a' mit ő nékünk által engedett, úgy fogadtuk el, mint hárvallásainknak igen igazságos megfordittatását. Lehettek Spanyol Országnak egyéb indító okai is, melyeknek megfontolása őtet arra indilhatta, hogy ezen vidéknek kölcsönös altatengedését tőlünk feltételül kívánja. A' mely vidéket nékünk ő által engedett, minden felől a' mi Státusainknak földjeik által vétetett körül, csak a' tenger felől nem. Ezen vidéken Spanyol Ország minden méltóságát elvesztette; 's minthogy ugyan ez már a' Vad-lakosokkal egygyetértett Szerencsevadászoknak is zsákmányokká lett vala, erre nézve nékünk ezen, vigyázó szemeket tartani köteleességünkben állott. Spanyol Ország akkor, mikor ezen vidéket (a' Floridákat) nékünk adta, valósággal olyant adott, a' minck ő előtte már nagyon kevés becsé lehetett: ellenben tőlünk nagy becsű dolgokat kívánt, s a' mi Státusainkal való régi vetekedé-

seinek is határt vetett: egy, be nem töltött Kötésnek ereje szerént magára való köteleseégektől 's egyszeresmind azon terhes felelettől is megszabadította magát, melynek ezen tartományokban, melyekben ő már a' maga méltóságát meg nem mutathatta, elszenvedhetetlen következései valának. Ezen okoknak megfontolása nem engedhette, hogy leglássébet is kételkedhessünk ezen Alkunak az ő Catholicus Felsőge által leglássébb halogatás nélkül lejendő ratifikáltatásán. De sajnállom, hogy lehetetlen vagyok tudtölhöz adni, hogy ezen Alku sem a' meghatározatott idő alatt, sem azolta, nem ratifikáltatott.

„Minthogy fontos dolog, hogy ezen váratlan történetnek minden környülál-lásai tisztán előadattassanak, kötelességemnek esmerem néktek minden idetartozókat egygyenként előtebbe terjeszteni. Oly ezézással, hogy minden szóbeli vetekedéseket elkerüljünk, 's azonban magunkat a' Floridáknak megtarthatása eránt is bizonyosokká tehessük, oly utasítást adtunk azon Követünk' elejébe, a' kől Spanyol Országba küldöttünk vala, hogy a' Ratifikáziót ott helyben által vehesse, 's a' miénket általadhassa. Látván ő, hogy a' Spanyol Ország-lószék a' Ratifikáziónak luadását halogatja, kérdést tett, hogy mi az oka? Felelettül azt kapta: Hogy a' dolog nagyon fontos lévén 's a' Spanyol Ország-lószéknek né-melly tárgyak eránt még megvilágosítatásra lévén szüksége, tehát ennek kívánására Követet akar az Egygyesült Státusokhoz küldeni. A' mi Követünk ajánlotta magát, hogy elég világosítást fog ő, ha kívántatik, minden dolgokra nézve tenni: de nem fogadták el ajánlását. Mi ezt megértvén oly ajánlást tétettünk a' Spanyol Ország-lószéknek, hogy, ha a' Ratifikáziót a' most összgyülekezve lévő Congressusnak elkezdődéséig elküldi,

úgy fog tartatni, mint ha a' meghatározlatott napra elküldötte volna. Az ezen ajánlásunkra tétetett választ éppen most vevök. Ebből hivatali módon 's legelőször esik értésünkre, hogy mit legyenek azon okok, mellyek Spanyol Országot a' ratifikálástól eltartoztattak. Azt mondja a' Spanyol Ministerium, hogy a' mi Követünk, kinek csak a' mi Ratifikatziókat kellett volna a' Spanyol Ratifikatzióért által adni, a' mi parancsolatunkra a' Kötés' egyik fő czikkelyének megváltoztatásán iparkodott, midőn a' Spanyol Országlószekek valamely magyarázatot adván által, azt mondotta, hogy azon czikkelyt ezen magyarázat szerint kellené érteni. A' másik ok, melly a' Spanyol Országlószekeket a' ratifikálástól eltartoztatta, az, hogy mi megengedtük, hogy a' mi Státusainkból Teksásnak elfoglalására egy második expeditzió menyen-el, es hogy mi ezt védelmeztük is. Ezen két történetek vagy inkább két vádlások hozattatnak-fel, mint a' mellyek ő Cath. Felségét arra indították, hogy a' Kötést ne ratifikálja addig, míg egy Követnek Amérikába lejendő küldése által a' dolgok eránt jobban nem tudósittatik. —

„A' következő környulállásokból ki fog tétzeni, mennyiben szolgálhassanak a' felhozott két okok Spanyol Ország' magaviseletének megmentésére. Az ide mellékelteve lévő Aktákból megláthatják Uraságtok, hogy az a' magyarázat, melyről mondatik, hogy azt a' mi Követünk a' Spanyol Ministeriumnál tette, a' Kötés' 8-dik Czikkelyének egy Clausuláját illeti, melyben bizonyos uradalmakról van szó, 's mellyeket a' Spanyol Udvar a' Floridákban elajándékozott. A' Clausula által oda volt a' tárgyzás, hogy ezen ajándékozások semmivé tétetessenek. Az ajándékozásoknak semmi meghatározott napjuk nem lévén, mi úgy itéltünk, hogy ezek később se estek a' Kötés' alairatta-

tásánál. Minelutánna mi a' Kötést már ratifikáltuk volna, vettük a' Spanyol Ministeriumtól azt a' jelentést, hogy az ajándékozások dátuma régibb, mint a' melyről a' kötésben szó van, melyre néve ezeknek meg kell maradni. Tőlünk erre, magyarázó választ kívánt a' Spanyol Ministerium. Mi ezt néki haladék nélkül megküldöttük, úgy, mint a' 8-dik Czikkely' értelmével megegyezett. — A' mi a' másik indító okot illeti, hogy a' mi Országlószekekünk a' mi földünkről Teksasba tétetett expeditziót megszenvedte és oltalmazta volna: mar ennek legkissebb fundamentuma sincs. Országlószekekünk tettei 's a' mi Itélőszekeink előtt eléfordult tárgyak nyilvánosságos bizonyosságul szolgálnak arra, hogy mi ezen próbatételeket, mindenkor ellenzettük; 's midőn azonban a' múlt nyáron valami Szerencsevadászok csakugyan munkába vettek volna egy ilyen expeditziót, ez a' mi tisztviselőinknek figyelmét azonnal magára-vonta, és az expeditzióból semmi se' lett.

(A' többi a' jövőárkusban).

Ezen Északi Amériki Egyesült Státusoknak egész regularis katonasága, azolta, hogy a' békesseges idők elkövetkeztek (1814-től fogva) csak 10 ezer emberből áll: hanem az úgynevezett milizija (polgári katonasága), a' hova minden 18 és 45 esztendő között lévő férfiak beíratatva kell lenni, nagyon számos; 1816-ban 74,566 emberből állott, kik közzül a' Congressus' határozására, ha a' szükség kívánja, azonnal oly számú armádát kiállithat az Országlószekek, milyent a' szükség kíván. —

Alattvalójinak oltalmazásában nagyon buzgó ezen Státus. Valami odavaló kereskedőnek *Macedonian* nevű hajóját a' Lord *Cochrane*' vezérlése alatt lévő *Insurgens* hajók előltalván kipredálták.

A kereskedő a maga Országlószékéhez folyamodott, hogy adasson néki elégtételt; 's panaszára azonnal oly válaszlapott, hogy az Elölülő egy hadi-hajót rendel-ki, hogy a' Csendes tengerre vévén evezését, kérjen számot Lord *Cochrynétól*, hogy mi okon prédáltatta-ki a' Macedoniánt. — Azt, a' mivel Cochrane fogja az Insurgenseket menteni, majd későbbre az Amerikai *Nemzeti Intelligencerből* fogjuk megtudni. — Némelyek előre úgy vélekednek, hogy a' fog az Insurgensek mentsége lenni, hogy az a' holmi, mellyet ők a' *Macedoniánról* elvettek, Spanyol tulajdon volt volna.

A' Havannából Nov. 15-dikén indult tudósítások szerint, de a' mellyeknek még megvalóságosodás kívántatott, Generális *Morillo*, kit Bolívar az Uj-Grenadai tartományokban megvert, oda várattatott.

Spanyol Ország.

A' Madridból Jan. 5-dikán indult tudósítások szerint Brigadéros Generális *Vargási*, a' Polgári seregek' (militzia) Fő Inspektorságánál volt Titoknokot, 's egy ugyan ott szolgált *Dominquez* nevű Kapitányt, e' napokban elfogtak azon holt-tott Királyi parancsolatért, melly által ezen katonaságnak minden Obersterei meghivattatnak vala, hogy bizonyos napra és órára Madridba érkezzenek. Azt mondják, hogy az azon borítékokon találtató irás, mellyekben ezen parancsolatok elküldettettek, a' nevezett Generálisnak tulajdon kezeirása volna. — Megérkezvén a' *Morillo* szerencsétlenségeinek híre Madridba, innét azonnal parancsolat ment Kadixba, hogy, minekelőtte 8 napok eltelnének, egy 44, két 36, egy 22, és egy 16 ágyú hajók vegyék evezéseket a' Terra Ferma felé; 's ezek még most csak Generálmájorokat és egyéb

Fő tiszteket vigyenek a' nevezett Fő Vezér' segítségére. Nyilván említették ezen tudósításban, hogy köz emberek-ből álló csapatok ezen hajókon nem találtatnak.

Ugyancsak a' Madridi levelekben említették, hogy a' Király nem akarja többé azon milliókat, a' mellyek Vera-Kruzban készen állanak, az Anglusok által oly feltételek alatt, mint eddig történt, Európába szállíttatni. A' főbb feltétel, melly alatt az Anglusok a' Spanyoloknak, nevezetesen *Vera-Kruzból* ezen hadakozás alatt pénzt szállítottak, a' volt, hogy a' pengő pénz az Angliai Nemzeti Bankóba tétellett-le, e' pedig azért csak Váltópapírosokat adott Spanyol Országnak. Ennek pedig a' maga nagy expedíziójira kész pénz kívántatna.

H a y t i.

A' Párisi Constitutzionelben ily cikely jött-ki Haytiből Oktob. 23-dikéről: — „Ugy beszéltek, hogy Henrik Király az egész kereskedést magához vonta volna. A' dolog így van: Minden kidolgozatlan termésnek, melly a' szigetnek a' Király alá tartozó részéről ki-vitetik, ő egynegyed részét, mint adót, elveszi. A' Koronának egy tisztje arravan kirendeltetve, hogy ezen adót, melly csupa termés, eladja, 's abból, a' mit be-vesz, a' Státus' számára kívántató minden matériálét, bevásároljon. De ez mind leg kisebb erőszaktétel nélkül foly. A' Státusnak ezen jövedelméhez járulnak *másodszor* a' kimenő és bejövő kereskedő portékákért fizetendő vámok, s harmadszor azon árendák, mellyek azokért a' czukor plántaföldekért fizettetnek mellyeket hajdan Frantzia birtokosok, birtak, 's most a' Státus' Uradalmaivá lettek, 's a' mellyekből annyi be-jön, hogy csak ez elég volna a' Státus' szükségére,

melyre nézve nem csuda, ha, mint erősítik, Henrik Királynak már 200 millióból álló kincse hever letéve. A' Státus' jövedelmeiről egyéberánt itt valami bizonyost tudni lehetetlen, minthogy az Országlási hatalom határ nélkül való. Egyéberánt a' mostani Király elég jó rendet tart, elég kiméllő, 's elég elővigyázó ember. A' mi egyéberánt a' Szerencsen földművelő lakosokat illeti, ezek eddig a' Francia birtokosok' fekete Rab-szolgáik voltak, most pedig fekete Uraknak Jobbágyaik; egészen a' földhöz költetve vagynak. Arról a' földről, hol a' revoluzió előtt laktak, vagy a' hol születettek, vagy a' hova az Országlószer rendeli őket, el nem mozdulhatnak. A' Szigetnek Respublikai részén, a' nagyobb szabadság mellett a' kereskedés és földművelés is jobban virágzik.

Francia Ország.

BCU Cluj / Central

A' Választási törvénynek megváltoztatásai ellenző kérelmek felett való vetekedés Jan. 14-dikén kezdődött-el a' Követek' hamarájában. A' Biztosságnak azokránt való vélekedését Mestardier olvastafel. Nagy volt a' várokozás: — „A' Biztossághoz, úgy mond, 159 Kérelmek érkeztek, mellyekben a' Választási törvénynek megtartatása kívántatik. Ezek közzül 45, Polgári gyűlésektől, de a' nélkül, hogy a' Polgármesterek vagy Adjunktusok aláírták volna; 4, magános személyektől; egy, 389 Párisi Prokuratoroktól; 4, Párisnak négy kerületeitől; 4, Grenoble városától; 30, a' Sarthe' departamentjéből; 1, Lyontól 's a' Rhodanus' departamentjétől általjában való; hanem az aláírásból négy levelek hibáztak (nem bírázott ott egy is, felkiáltott Corcelles a' Rhodanusí Követ.) Jött lettő a' Charitei Adjunktustól és a'

Chateaubrianti Polgármestertől is, de a' kik ellenkezőt kérnek, 's a' kéremlék' készítésekor folyt mesterkedésekért panaszkodnak. Mind egygyütt tehát 159 kéremlék jöttek-be, mellyek alatt 19,057 aláírások találtatnak. Igaz az, hogy a' Constituzió megesmeri a' polgároknak ezen kérelemre való jussokat; nem is jutott az eszébe senkinek, hogy ezen just megszorítsa; ha valamelly Francia azt gondolja, hogy a' Közönséges Hatalomnak valamelyik Ágense által megsértetett, járuljon ezen Követi-kamarához, 's ez azonnal igasságot tétet néki a' Constituzióval megegyező módok szerént. (Mint Nismes városának! — felkiáltott Chauvelin). De kell-e ezen jussnak, mely a' szerencsétlenek számára rendeltetett, a' képviseloten fundáltatott országlás' törvényes folyásának megakadályoztatására fordítatni? Pedig mind ezekkel a' kéremlékekkel oda van a' czélzás. Sőt találtatnak köztől nagyon illetlenek is. Az egygyik az 1893-dik esztendőbeli hangon fenyegetődzik, így szollván: *Ha követetek oly követek találtatnak, a' kik letett esküvéseket megszegik, az ilyenek meg fognak számláltatni.* (Ezen szavak felindulást okoztak). Lehetetlen, hogy a' Constituzióban a' kérelmeket illető jus így értetődne. Ezen gyűlésben a' Constituzió által megszenteltetett jussoknak leg hevesebb védelmezőji ülnek (Erre kacagás hallatott). (Olykorolykor, mikor nehezebben ejthette a' beszéliekbeli fordulásokot, ivott is egyegy pohárka cukros vizet az Orátor, mely által ismét néhány versbéli kacagást okozván, végre a' Biztosság' vélekedésének kimondása által berekesztette beszédét) a' Vélekedés a' volt, hogy minden további vetekedés nélkül fére kell ezen kérelmeket tenni.“

Ezen Vélekedésnek hallására a' heves

Liberalisok csak nem mind egyszerre fel akartak szaladni az Orálószelekre. Azonban a' Centrum azt jóvalletta, hogy nyomtassák ki a' Biztosság' Vélekedését. Ebbe a' bal oldal is megegyezett. Ekkor a' fináncziái Minister Roy állott elő, hogy beszéljen. Chauvelin azt kérdezte tőle: hogy a' felvett tárgyról akar-e beszélni? Erre a' kamara' előülője azt a' megjegyzést tette, hogy a' Ministerek akkor és arról beszélhetnek, a' miről akarnak. Roy Ur tehát folytatta beszédjét; a' czukorról és az aszszonyok Sh a I j á r ó l (Nyak-hendőjokről) beszélt, mellyert a' bal oldalon morgottak ugyan némely heves Liberalisok, hanem a' jelenlévő aszszonyságok' kedviért még is csak eltűrték a' Ministernek, hogy ily csekély tárgy által félbe szakasztotta az előbbeni fontos vetekedést. A' czukorra nézve azt a' jóvállást tette a' Minister, hogy azoknak vámjokat, mellyek nem Francia plántavidékekről jönnek, általában neveljék, a' Kasimir Shált pedig, melly eddig meg volt tiltva, ezentúl bocsássák-be, de 20 per Cent vámfizetésért. — Végezővén a' Minister jóvállását, az után ismét a' kérelmeket illető vetekedést vette elő a' kamara. Ily forma beszédek tartattak: —

Du p o n t: Én nem tudom minn bámuljak inkább, a' Minister' politikájáné, melly által egész Francia Országot búbánatba merítette, vagy pedig a' Biztosságnak vitéz bátorságán, melly a' votumok' többsége által azt határozta, hogy 19,000 polgároknak kérelmeket fére kell tenni. Hisze' mikor Barthelemy ugyan ezen Választási törvénynek megváltoztatását a' Pair-kamarában jóvállotta, akkor D e c a z e s Ur megköszönő levelet írt a' L i s i e u x - b é l i polgárhoz, hogy ezen jóvállás ellen kérelmet küldöttek-be (Itt ezen kérelmet is felolvasta Dupont). Pedig, hisze', a' Lisieux-béliek se kértek egyebet, csak a' mit most, 19,000 polgárok

kérnek. Így a' mi Ministereink annyiszor változtatják Státusunk' törvényét, a' mennyiszor tetszik. Csak egy dologban áthatatos a' mi Fő Ministerünk, abba' t. i. hogy hatalmát megterithassa; azért iparkodik több befolyást kapni a' Választás' munkájához, hogy *cretarajit* ezen kamarába behozza, 's magát a' votizalók' többsége felől bizonyossá téven, azután azt is véghez vigye, hogy a' Választás csak öt esztendőnként essék. Az elmék' nyughatatlankodásának Ministerünk az okai; miért szenvedik-meg a' sok Religiói társaságok felelevenülesct, 's a' Missionáriusoknak az országon által való utozásait, a' nélkül, hogy azokat is ezeket is a' belső politzia' vigyázása alatt tartanak? Végzetre az által is nagyon nyughatatlankodtatják a' nemzetet, hogy a' Választási szabadságtól egészszen megfosztani 's a' Ministeri befolyás alá vetni iparkodnak. Ha a' közönséges mozgásnak egyéb okait tudják Ministereink, nevezék-meg. Ha öszszeesküvések vagnak, jelencsek-be, hol vagnak. Azt kívánnyak, hogy a' kamara eme' felindulás által okoztatott kérelmeket, ha széllyel nem tépeti is, de legalább vesse fére! Én azt kívánom, hogy ezeket, a' Visgálás elá vétetődő dolgok' Cancelláriájába tétessük-be. „(A' Német fordítók és Olvasók nem oly Criticusok mint a' Magyarok; mit mondanának a' Magyar' Kurir' Olvasóji, ha ő ezt így hagyná: A' R e n s e i g n e m e n s e k B u r e a u j á b a , 's a' több'. A' Német Ujságokban mind így olvassuk). — Hasonlót kívántak C o r c e l l e s , G e n e r á l i s F o y és minden Libéralisok; Foy nevezetesen azt vitatta, hogy a' Ministerek csak az által reménlik, hogy a' mit kívánnak, elérhetik, tudniillik: hogy (mint a' Libéralisok közönségesen kifejezik) a' Parlamentumi öt esztendei Diktátorságot lábra állithatják, ha, előbb a' Kérelem, az után a' Választás' 's végre

a' Nyomtatás' szabadságát semmivé tehetik. Már az elsőnek megpróbálásához hozzá fogtak. —

Castalberjak (a' legnagyobb Ultra) így beszélt: Azt kérdem én, hogy mit tesz' 19,000 aláírás? Franciaországban 44,000 közönségek találtak. Így hát alig esik egy-egy közönségre egy-egy fél-aláírás. —

Pasquier (a' Külső Minister): — A' Törvényhozás kettőből áll: A' Király' jóvállásából és a' kamarának a' felett való tanácskozásából. Mind kettő Szenté tétetett a' Constitúció által. Ezeket tehát, kérelmek által megtámodni, minke-előtte még a' jóvállások tudva volnának, annyi mint a' Constitúziót megsérteni. —

Constant (Ez egy nagy Liberalis): Nem sértik ezen kérelmek a' K. Elsőségi jusokat (prærogatívákat). A' Constitúcióval bíró Státusokban meg kell a' Királyt 's az ő Ministereit egymástól különböztetni. A' Király nem akar egyebet, hanem csak azon dolgoknak fenn-tartatását, melyeknek maga tette-meg a' tolpkóvét; Frantzia Ország se kíván egyebet, csak a' maga Királyának, a' Constitúciónak, 's annak a' Választási törvénynek fenn-tartatását, a' mely 1815-ban a' mi szomorú állapotunknak határt vetett. A' Ministerek ellenben néhány hónapoktól fogva megváltoztatták gondoskodásuk módját. — „Az efféle beszédeknek vége lévén, az egész Centrum (a' Ministeri rész) felkiáltott, hogy további vetekedés nélkül tegyék félre a' 139 kérelmeket. — A' bal oldalról ellenben így szollott Generalis Demarcay: — „Hisze' Uraim! egy hónapja, hogy a' zsebünkbe dugva hordoztuk kezeinket (erre nagy kaczagás lett); mit tehetnénk hát most is jobbat, mint ha ezen vetekedéseket holnapra halasztanók? — Jó lesz biz' a', így kiáltott-fel Chauvelin, 's több

mások a' bal oldalról — melynek a' lett következése, hogy a' kérdésnek meghatározatása, a' Centrumnak minden larmázása mellett is, más napra tétetett által.

Hanem a' Journal-dés-Debates már csak ezért is nagyon bosszankodik. Azt mondja, hogy már ez által elkezdettek győzedelmeskedni a' Liberálisok. Megbocsáthatatlannak tartja, hogy Pasquieren kívül egy Minister se' beszélt, valamint szintén Laine se' Villele sem.

* * *

Jegyzések ezen télnek nevezetességeiről: —

Pétersburgban télen által 3-szor 4-szer, 's többször is szokott olvadás lenni; ezen télen, Oktobertől fogva, mikor a' hó esni kezdett, szüntelen kemény tél volt, a' nélkül, hogy csak egyszer is olvadás lett volna. Dec. 27-dikén 25; 28-dikén 31; 29-dikén 29 grádicsú hideget mutatott a' hidegmérő. Több strázsák 's éjjeli vigyázók megfagytak.

Mint a' Posonyi újságlevelekből látjuk, ott az utóbbi olvadásnak szerencsésebb következése volt, mint itt Bétsnél; ott a' jég a' Dunáról elmenvén a' két part közt való közösülés, mely jó időtől fogva félbe szakadott vala, helyre állott: itt Bétsben ellenben nem tsák hogy a' sok jég a' Dunán megállott 's oda fagyott, hanem a' Cseh Ország felé vivő Tábor hídnak néhány járméit (lábait) összetörte, 's a' közösülést félbe szakasztotta. Bétsnek alacsony környékeit, mint a' Pratert, a' Markfeldet, és a' Morva felé menő utat, egész Stamesdorfig és Lang-Enzersdorfig megrakta jégthalmokkal a' Dunának 2-dik kiáradása, melyről a' mi-nap emlékeztünk.

Londonban Jan. 9-dikén 23 grádusu hideg volt.

Hazai Dolgok és egyéb Toldalékok.

Magyar Ország.

Palatinusunk ő Cs. Fő Herczagségének azon levele, melly által T. N. Pest Vármegyét, a' maga Első V. Ispányának N. gos Sz. Királyi László Urnak Palatinális Itélőmesterré lett neveztetése felől tudositja, a' T. N. Vármegye gyűlésén Jan. 18-dikán olvastatott-fel.

Ezen kívül jelenti ő Cs. K. Fő Herczagsége, hogy mostan sommi változtatást nem kívánna tenni: hanem a' közelébbi Május 8-dik napjan az egész Tisztség megújításá végett Választó Gyűlést tartatni, Végre ezen Tisztválasztást ő Cs. K. Fő Herczagsége az újabb Királyi kegyelmes Rendelések szerént kívánja végbe vitetni, 's azért oly Deputatiót rendelteni, melly kidolgozza, miképpen lehetne a' Voksolás módját legjobban elintézni. — Ezen Deputatióknak mennél hamarabb össze kell állni, 's munkáját a' Ns. Vármegyének Mart. 20-dikán bemutatni.

Ezekután Nagyságos Szent Királyi László Ur Vice Ispányi Elölülő székét üressen hagyván az Assessorok között foglalt helyet, 's az egybegyűlt Rendek Tekintetes Bárczay Pál Második Vice-Ispány Urat kérték meg a' Hivatalnak a' Tisztválasztásig való folytatására, 's ugyan az ő előadására a' Fő Ispányi levél értelme szerént Deputatio rendeltett a' voksolás módjának javallására, 's a' Nemesség' Lajstromának (Catastrum) megigazítására, 's kipótlására, melly-

nek újabb bemutatása a' Fő Bíró Ura-ra bizattatott.

* * *

A' Pesti levelekből Jan. 19-dik és 22-dik napjairól: —

Tekintetes és Tudós Rummy Károly György Ur, Nemes Szepes Tármegegyének Assessora, és a' Karloviczi Görög Gymnasiumnak Directora, a' ki széles tudományaról, és számos kiadott munkáiról a' Hazában, és külföldön dicséretesen ismeretes, a' Pesten épittendő Magyar Nemzeti Theátrumra „*Monumenta Hungarica*“ nevű három Darab munkáiból, és a' Német Stylusról irtt munkájából 10, 10 példákot ajánlott, mellyek Pestén a' Nemes Vármegye Perceptor Hivatalban le is tétettek. Ezen ajándékát még 10 frt Kézpénzzel is megtoldotta, 's így adományát mintegy 100 forint becslésre emelte. — Másodszor a' Váczi Siket Némák' Királyi Intézete' számára hasonlóan a' *Monumenta Hungarica* és a' Német Stylusról irtt Könyveiből 10, 10 példákot ajándékozott, mellyek azon intézet' Elöljáróinak általadattak. — Óhajtjuk, hogy ezen szép példa többeket hasonló áldozatokra serkentsen.

B e t s.

Itt a' Német Udvarok' kabinéti teljes hatalmú Biztosaik, ezen Januárius' 23-dikán már a' 14-dik Conferentziajokot tartották.

Száz forint Conventiósi pénzért adtak Váltó czédulában: —
Jan. 25-dikén 250 $\frac{1}{3}$ — 26-dikán 250 $\frac{1}{3}$ — 27-dikén 250 $\frac{1}{4}$ — forintot.

Tudományos - Toldalék.

Megígértem Ujságom Olvasóinak, hogy az árkus Ujságon kívül ottan ottan Toldalékkal is fogok kedveskedni. Sokat egyszerre nem adhatok, mert Bécsben a' nyomtatás nagyon költséges, de a' mit adni fogok, úgy igyekezem kiválasztani, hogy általa vagy a' gyönyörködéssel nagyobb rész előtt kedvet nyerhessek; vagy a' tudós félnek tüzet 's igyekezetét a' Század előmenetelével táplálhassam; vagy a' mi a' két Magyar Hazának dicsősségére történt, Nemzetemnek hírül adhassam. Ezen alkalmatossággal egy olyan tárgyat választék, a' mely a' Magyar Tudóst sok tekintetből illeti. A' Természettudománynak azon ága, mely Chemiának, Testvegyíték Tudományának neveztetik, néhány tizedek óta napról napra újabb mozgásban vagyon, hogy tökéletessége felé közelíthessen. Mennyi érdemek legyen ezen Tudományban az Anglusoknak, különösen a' Francziáknak, a' Németeknek, a' Svekusoknak: megtanúlhatja a' Tudománynak Historiájából minden tudnivágyó. De a' Magyarok sincsenek egészen hátra: leg alább volt a' Pesti Magyar Universitásnak is egy Winterlje, a' ki a' Tudományt annak csak nem első megindulásakor jóval előszöktette. Ilyen dicsőkedéssel emlegetjük újonnan Tudós Kerekes Ferencz Hazánkfiát, a' ki a' Chemia előmenetelének ismét egy olyan rügöt adott, mely hathatós foganat nélkül nem fog maradhatni. A' könyv, a' melyben Kerekes Úr közre bocsátá kínzéseit, 's azon szempontokat, melyekből a' tárgyat minden felől megforgatá — németül vagyon írva — a' minn egy Magyar sem fog megbotránkozni, mihelyest meggondolja, hogy a' Magyar nyelvnek kiterjedése sokkal kisebb, minn sem hogy néhány, bár mely dorélt eredeti könyvünkért, a' nagyobb kiterjedésű tudós népeket, annak megtanulására szoríthassuk. A' Tudomány az egész emberi nemé, 's elég dicsőssége valamely nemzetnek, ha a' köz isméretnek előmenetelére bár mi nyelven is megszólalnak tagjai. Én a' könyvnek jelességeiről itélni nem akarok, hanem annál örömeztőbb közlöm azt Olvasóimmal, a' mit egy dologhoz értő a' leg kedvezőbb itélettel mondott fölöle. A' könyv vizsgálata, melyet hűségesen megmagyarázva által adok, vagyon vétetve az Austriai Literatúrának évkönyvéből, mely a' Német Hazai Levelekkel együtt jár. Lásd a' 92. számot, Nov. 17-dikén, és a' 93. számot, Nov. 20-dikán 1819-ben:

C H E M I A.

Visgálódás a' Chemiai Elementumokról. Közre bocsátatott Kerekes Ferencz-től. Pesten 1819. Trattner betűivel. 8-rét. 176. Lap.

„Fellette örömdetes tünemény azt látni, hogy a' mely nép eddig inkább vitézsége, hűsége, vendégszeretése, 's magas nemes érzése, mint sem a' felsőbb Tudományokban tett méstermivek által szerze magának egész Európa előtt tiszteletet, most annak közepéből egy férfiú a' nevezetes Chemikusok, 's Irók közé, még pedig idegen nyelven, lép által. Írásmódja német nyelvünkön, ámbár mentegelt magát Előbeszédében anyai nyelvének napkeleti Geniusával (a' magyar eredetű idegen kifejezésekért), melyet írásában az Olvasó minden bizonnal észre vehetne, olly tiszta, érthető, 's könnyen folyó, hogy azt, 's magát a' nyelvet, nagyítás nélkül legyen mondva, némelly Németnek született Német Iróinknak mustrául ajánl-

hatnók. Ebben a leg-öszvéfontabb nyomozásokat, bár mi nagyon elvont (abstrahált) tárgyakról is, olly könnyen keresztül olvashatja az ember, mintha csak újságlevelet olvasna. Ennyire igaz, a' mit régenten Horátz monda: Cui lecta potenter erit res'

Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

„Kerekes Úr ezen több mint egy tekintetből eredeti munkájában azt a' különös útat választotta, hogy ideáit nem szorosán tudományos, hanem ollyan rendben adná elő Olvasójának, a' mellyel ő azokra a' vizsgálódás közben egymás után jutott. Legelői ezen Resultátumra jutott: „Egyedül a' Tapasztalásnak kell a' dolgot eldönteni“ azután hágott a' magasabbra: „A' Tapasztalásnak és Okosságának együtt kell a' dolgot eldönteni“ és végre jött ezen fenéktételre (principium) „Az okosságnak egyedül kell a' dolgot eldönteni.

Bár mennyire látassanak is pedig első tekintetre ezen Resultatumok egymással ellenkezni, még sínesenek ellenmondásban azon alkalmaztatásra nézve, mellyet azoknak a' Szerző Úr adott. Az utolsó fenéktétel tudni-illik nézi a' Chemiát egyedül 's csupán mint tudományt; és ki fogja tagadni, hogy akár melly tiszta tudományos alkattal is az okosságának kell egyedül a' dolgot eldönteni? Mennyire nem ellensége pedig különösen a' Szerző Úr a' Tapasztalásnak, nem csak a' 138-dik lapon világosan, hanem egész munkáján keresztül is eléggé megbizonyította! „Ha (így szól a' 143-dik lapon, a' hol a' Chemiának mint Tudománynak Ideálját bemutatja) az a' földfiainak valaha lehetséges lenne, hogy a' Természetvizsgálásában ezen tetőjére jussanak a' tökéletességnek, úgy hiszem, nincsen a' hoz semmi más útjok, mint valami ollyan forma, mellyen a' Csillagvizsgálók a' Tudományalkathoz jutottak, melly szerint ők az égnek minden tüneményeit szinte száz esztendővel is pontosan előre kiszámolhatják.“

„Hogyan jutottak pedig a' Csillagvizsgálók mostani Tudományalkatjokhoz? Nagyon hosszú úton, a' szorgalmatos tapasztalóknak 's az éles belátású tudományalkatolóknak egyesült fáradozások által. Elől tudniillik kellett származni sok figyelmes észrevehőknek, hogy tapasztalatokat gyűjtsenek, 's feljegyezzenek. Azután szükség volt, hogy szülne a' Természet — Mathezisre termett elméket Pythagorástól kezdve Newtonig, egész sorral, hogy a' közönséges, 's a' felsőbb Mathezis apródonként egészen kimivoltottnék. Továbbá kellett előállni Mechanikára termett elméknek is, hogy a' Csillagvizsgálói műszereket tökéletesítenék, 's a' nevezett észrevételekre alkalmasokká tennék. Végre meg kellett jelenniek több szerencsés Főeknek: Kóperniknek, Kepplernek, és Nevtonnak, hogy éles belátású állítmányokat (hypothesiseket) gondoljanak, 's a' gyűjtött tapasztalatokat a' Mathesis segítségével az alkotmányok szerint megvizsgálják. Így, csupán csak így lehetett a' Csillagvizsgálásnak tudományalkatját felállítani, mellynek fenéktételei szerint annyi sok esztendőkre mérész jóvendőket mondhasson az ember. Ha lehetséges annyira előmenni valaha a' Chemiában, hogy a' még soha sem csinált chemiai processusnak következését előre meg lehetne határozni: minden bizonytal annak is hasonló úton kell megtörténni. Kérdőre kell vonnunk szorgalmatosan, sok oldalú próbatételeink által a' természetet, fel kell keresnünk újra, 's új vizálatok alá kell vetnünk a' régi Chemikusoknak tapasztalatjaikat is, mellyeket mostani tudományalkatunk szerint minden ügykihallgatás nélkül megvetettünk. Továbbá találunk kell különbéféle elmés próbatevő módokat, 's finom műszereket, hogy a' különbéféle testi tulajdonságokban az erőnek mértékét észre vehessük. A' kor kell a' történeteket (facta)

azoknak egyezések szerint egymással össze hasonlítani, azokból éles belátással állítványokat gondolunk, 's a tapasztalatokat az állítványok szerint megvizsgálunk. Végre jegyezgetnünk kell az egyes törvényességeket is bizonyos rendű tekintetben, egész gondossággal kell azokat egymással össze hasonlítani, 's azon igyekeznünk, hogy azon összehasonlításból, ha lehet, közönséges törvényeket húzassunk. Sőt talám, mind ezekhez még egy tulajdon mesterségre is volna szükségünk, mellyről nekem ugyan semmi ideám, legfeljebb is csak, homályos előérzésem van."

Látni ezekből, hogyj a' Szerző Úr azon utat, mellyen a' Chémianak menni kell, hogy tiszta tudós rangú Tudományalkattá válhassék, nagyon helyesen előnkbe tudta rajzolni, és mi épen nem is kételkedünk, hogy az valaha, bár talám csak ezer esztendő alatt, céljára fog érni, a' mennyiben tudniillik meg vagyon az a' szerencséje, hogy birtokában olyan dolgok vagynak, mellyeket mérni, 's fontolni lehet. Valahol csak a' sing, 's font az emberi léleknek segítségül jöhet, valahol csak azt a' véleménynek 's hibának labyrinthusán keresztül a' Mathezis, kézen fogva vezetheti: mind ott el kell hatni a' kívánt célra, 's felkiálthatni végre Archimédessel: *Die vihi consistam, coelum terramque mouebo!*

Mennél közönségesebben fogjuk érzni annak szükséges voltát, hogy a' Chémia a' Mathezissal egész kiterjedtségben belső öszveköttetésbe hozassék, annál szaporábban sietünk a' szép célhoz közelíteni.

A' Szerző Úrnak vizsgálódásit a' Chémiai Elementomokról lehetetlen öszveszorított summában kivonnunk. De a' mint nekünk tetszik, érdeme az valamely munkának, ha belőle semmi kivonást nem készíthetni, 's ha annak, a' ki a' nélkül, hogy a' könyvet elolvassá, szeretné tudni mi legyen benne, épen avval a' Titoknokkal lehet felelni, a' kitől Előülölője egy nagyon jól készült Tudósításnak velejét kívánta: „Kegyelmes Uram (úgymond a' Titoknok) most az egyszer kénytelen nem hímélni a' fáradságot, hogy ezen leveleket maga olvassa által."

Recensens a' Szerző Úr helyén lettében más czímet adott volna a' munkának, a' helyett a' mit a' Szerző Úrnak tetszett választani, inkább nevezte volna azt sokkal jelentőbb szóval „Néhány Chémiaiban találtató Vélemény Kritikájának: mert csupa vélemény ez vagy amaz Chémiai tárgy felől — mind az, a' mit Kerekes Úr vizsgálat aláveve, p. o. az elementumok, a' választott rokonság 's a' t. Lesznek pedig bizonyosan olyanok is, kik alkalmasabbnak találnák, ha a' Könyv Chémiai Eretneliségeknek volna nevezve: mert akárki legyen az, a' ki a' csupa szóra nem hiszen, a' ki merészel kételkedni ott, a' hol mások határozott itélettel szólnak, a' ki mást látni látszik, mint a' mit mások láttak — eretnek az iskola nyelvén, 's az marad. Épen így van a' dolog a' mi Kerekes Urunknál, a' ki a' próbatételeknél soha sem akar tovább látni, mint a' hova szeméi láthatnak, és a' mint szép egyszerűséggel mondja; „azért, hogy ő valakit zöld kapuban lát ki — 's bé járni a' házába, nem hiszi azonnal, hogy az a' jó ember, kit ő azonban nem ismér, 's kinek a' házában soha sem volt, éjjel és nappal otthon is mindég magán viselné a' kaputot, 's azt soha le nem vetné." Reménylünk, hogy a' kik mint mi azt a' gyönyörűséget szerzik magoknak, hogy Kerekes Úrnak ezen munkáját többször által olvassák, még ott is fogják csudálni velünk együtt az ő éles belátását, szép egyszerűséget, igazságszeretetét, tudosságát, 's az ottan ottan hirtelen felemelkedő lelket, a' hol néha véleményeknek, 's kinezésének általjában nem hódolhatnak. Na-

gyon ohajtanók, hogy a' Szerző Úr vagy maga jó diák nyelvre lefordítaná, vagy francziára lefordíttatná munkáját, hogy a' külföldet is (a' Franczot, Anglust, Svékust, 's Olaszt) részeltetné az olvasásnak gyönyörűségében. Lesznek ugyan ellenkezők, 's leszen öszveütődés. De hiszem aczél 's kova soha sem adna szikrát, ha örökké vesztég heverne egymás mellett. Öszveütődés 's dörzsölés egyedül a' kütfeje gyakran a' melegítő-tűznek, 's a' világosító fénynek.

Mint hogy a' Szerző Úr Előbeszédének XVI. lapján azt nyilatkoztatja ki, hogy az olyan észrevételeket, mellyek Írásának tökéletesítésére szolgálhatnak, nagyon örömet venné; bátorodik Recensens a' 98. lapon feltett állításra egy olyant közleni. Az állítás ez: „A' réteges kövecs (Feldspathum) által porlik porcellánfölddé, egy olyan Processus, mellyben Gchlen, ez a' józan Természetvizsgáló szükségesnek látta azt hinni, hogy a' mi egyes földnemeink, 's alkalkik egymásba által változnak.“ De Udvari Tanácsos Fuchs Úr, Landshuthban a' Chemiának 's Mineralogiának Professora, mind külső ásványi bélyegek, mind szoros Chemiai fejtegetés által úgy találta, hogy a' porcellánföld nem elporlott békasó, hanem csakugyan elporlás által származott productuma egy olyan tulajdon nemű ásványnak, mellyt ő porcellán-réteggnek (spathum porcellaneum) nevez. Recensens mind eddig nem ismér Udvari Tanácsos Fuchs Úrtól semmi közönséges tudósítást ezen felfedezésről; csupán Udvari Tanácsos Schultes Úr, a' jels Chemicusnak Tisztitársá szöll arról a' Hafnerzelli porcellánföld bányának alkalmatosságával, Dunai utazásának 1-ső kötetében (Donaufahrt 1. Band). Recensens a' nevezett munka által figyelmetessé tétetvén, alkalmatosságot talált Hafnerzellnél Passau alatt Udvari Tanácsos Fuchs Úr észrevételének pontossága felől eléggé meggyőződni.

Kötelességünknek tartjuk továbbá azt is, hogy a' mulatságos újságleveleknek Redactorait Austriában, főképen Magyar Országon, a' hol még néhány olyan embereket ismerünk, a' kik két Keresztyéni Virtust, hitet 's reménységet — az aranycsinálásra nézve felesleg üznek, a' könyvnek utolsó §§-aira (161. 's k: lapok) figyelmetesekké tegyük. Nem egy hamar olvashat az ember fontosabbat annál az Alchimiáról, 's hisszük erősen, hogy ha lehetséges valamelly szerencsétlen Aranycsinálót betegségéből kigyógyítani, senki azt szerencsésebben nem teheti, mint Kerekes Úr. Ohajljuk, hogy a' könyvnek ezen utolsó levelei magyarra és tótra által fordíttassanak; ha lehet, lengyelre is.

Végre meg kell mondanunk Olvasóinknak azt is, kinek kelljen ezen használatos munkát, legalább eszközlőleg köszönniek. Szombathy Úr az, Magyar Ország leg nemesebb férjfiainak, 's leg jelesebb Orvosinak hájdan egyike (kinek nevét Holland is, a' hol Lejdában tanult, még mindég tisztelettel emlegét), a' ki néhány esztendőkkel ez előtt Testamentumában, a' Reformatusoknak Debreczeni Iskolájokban (a' hol első kimiveltetését vette) a' Természethistoriára és Chemiára egy Kathedrát fundált. Kerekes Úr hívatott meg ezen Kathedrára, és a' jelenlévő könyv első zsengeje azon tudományos pályának, mellyet a' nemes jó öreg Szombathy, kit Pest soha el nem felejt, a' mi Szerző Urunknak ajándékoza.